

ШКОЛА ПОЛІТИЧНОЇ АНАЛІТИКИ НАУКМА

Презентація результатів опитування «Донбас і Крим: людський та геополітичний виміри», 05. 05.2020

Прес-реліз

Опитування проведено Info Sapiens на замовлення Школи політичної аналітики в межах Ініціативи з розвитку аналітичних центрів в Україні, яку виконує Міжнародний фонд "Відродження" у партнерстві з Ініціативою відкритого суспільства для Європи (OSIFE) за фінансової підтримки Посольства Швеції в Україні.

Польовий етап тривав з 5 по 24 березня 2020 року. Опитування проводилося в межах всеукраїнського Омнібусу Info Sapiens. Вибірка Омнібусу складає 1000 осіб віком від 16 років. Вибірка репрезентативна населенню даної вікової групи за статтю, віком, розміром населеного пункту та регіоном проживання відповідно до даних Державної служби статистики України станом на 1.01.2019. З дослідження вилучена Автономна Республіка Крим, а у Донецькій та Луганській області опитування проводилося тільки на територіях, що контролюються Україною. Максимальна теоретична похибка не перевищує 3,4%.

В межах опитування нас цікавили думки та ставлення населення України до різних потенційних кроків української влади з підтримки мешканців тимчасово окупованих територій, до можливих варіантів розвитку подій, зокрема введення миротворчих сил або військового сценарію повернення Криму, до бачення того, яким має бути статус непідконтрольних територій після їх повернення. Були й питання про те, звідки українці отримують інформацію про події в Криму. Також ми цікавились думкою українців щодо того, якими далі мають бути відносини з Росією.

Перед тим, як наводити детальні результати по кожному питанню, **слід зауважити, що розподіли відповідей за регіоном проживання, які наведені для окремих питань, є радше ілюстративними, ніж вказують на значущу статистичну відмінність.** Хоча ми й можемо припустити наявність певних тенденцій, для глибшого аналізу і порівняння розподілів відповідей за категоріями потрібно проводити масштабніші опитування. Також слід вказати на те, що за багатьма питаннями досить високий відсоток респондентів не визначились з відповіддю (на рівні 20-30%), що також накладає обмеження на аналіз та інтерпретацію результатів.

Перша група питань стосувалась оцінки кроків держави та можливих варіантів розвитку подій щодо Криму. Насамперед ми запитали, звідки українці

переважно отримують інформацію про події в Криму. Серед відповідей лідером є телебачення (46%), натомість інтернет-новини зазначило майже в два рази менше респондентів (24,1%), а соціальні мережі – лише 11,3%. Загалом це корелює з даними численних опитувань щодо того, які є загалом основні джерела інформації для українців. Варто відзначити, що майже п'ята частина всіх респондентів (19,5%) зазначає, що питанням Криму не цікавиться взагалі.

Таблиця 1. Звідки, в основному, ви отримуєте інформацію щодо Криму?

Телебачення	46.6%
Інтернет-новини	24.1%
Соціальні мережі	11.3%
Друковані медіа (газети, журнали)	1.6%
Обговорення зі знайомими, друзями, у сімейному колі	6.4%
Інше	0.3%
Не цікавлюсь питаннями Криму	19.5%
Важко сказати\Відмова	1.4%

Найбільше українців цікавлять питання військової політики Росії в Криму (32,3%), політики України щодо Криму (27,5%) та політичної ситуації в Криму (23,1%). Лише потім йде зацікавленість економічною ситуацією. Загалом можна говорити про недостатню увагу та пріоритезацію порушень прав людини в Криму або проблем етнічних українців чи кримських татар.

Таблиця 2. Які питання, пов'язані з окупацією Криму, вас цікавлять найбільше? (Вибрати три альтернативи або менше)

Військова політика Росії в Криму	32.3%
Політика України щодо Криму	27.5%
Політична ситуація в Криму	23.1%
Економічна ситуація в Криму	20.0%
Проблеми етнічних українців Криму	15.2%
Порушення прав людини в Криму	15.0%
Проблеми кримськотатарського народу Криму	14.0%
Екологічна ситуація в Криму	11.1%
Демографічна та міграційна політика Росії в Криму	7.2%
Інше	0.3%
Важко сказати\Відмова	17.0%

Абсолютна більшість українців впевнена в тому, що Крим – це Україна (86,7%), більше того це справедливо і окремо для всіх регіонів України¹. Водночас, рівень підтримки цього твердження дещо відрізняється. Так, Київ та Західний регіон показують результат наближений до 100% (97,3% та 98,3% відповідно), а результати Півночі та Центру більш наближені до загальноукраїнських (87,7% та 91,8%). У Південному регіоні та на Сході вважають Крим Україною трохи більше двох третин респондентів (70,2% та 69,95). Також в останніх двох регіонах більший відсоток тих, хто не зміг

¹ Обласні поділені на регіони таким чином: 1) м. Київ; 2) Північ – Житомирська, Київська, Сумська, Чернігівська; 3) Захід – Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька; 4) Центр – Вінницька, Дніпропетровська, Кіровоградська, Полтавська, Хмельницька, Черкаська; 5) Південь – Запорізька, Миколаївська, Одеська, Херсонська; 6) Схід – Донецька, Луганська, Харківська.

визначитись з відповіддю (на рівні 13%), що частково може свідчити про небажання респондентів відповідати на це питання.

Таблиця 3. Крим - це:

Окупована територія України	86.7%
Територія Росії	7.0%
Інше	0.4%
Важко відповісти\Відмова	5.9%

Таблиця 4.1. Крим - це:

	Україна	Київ	Північ	Захід	Центр	Південь	Схід
Окупована територія України	86.7%	97.3%	87.7%	98.3%	91.8%	70.2%	69.9%
Територія Росії	7.0%	2.7%	5.0%	.3%	4.8%	14.8%	17.5%
Інше	0.4%	0.0%	0.0%	0.0%	0.3%	1.8%	0.0%
Важко відповісти\Відмова	5.9%	0.0%	7.4%	1.4%	3.1%	13.2%	12.5%
Всього	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Загалом українці підтримують різні кроки держави на підтримку мешканців Криму, більше того – рівень підтримки є більш-менш однаковий для всіх таких заходів, про які ми запитували. Так, 42,9% респондентів за те, щоб випускники з Криму вчилися в українських ЗВО на пільгових умовах (25,9% – проти). Така сама підтримка і в забезпеченні дітям з Криму безкоштовного відпочинку в дитячих таборах України (42,2% та 27,9% відповідно).

Таблиця 5. Навчання в українських закладах вищої освіти на пільгових умовах

Цілком не схвалюю	13.6%
Частково не схвалюю	12.3%
І так, і ні	17.2%
Частково схвалюю	22.7%
Цілком схвалюю	20.2%
Важко сказати\Відмова	13.9%

Трохи вище, але незначущо, підтримка у відновлення залізничного та автобусного сполучення «Україна-Крим»: за – 45,9%, проти – 21,8%. Цікаво, що регіональний розподіл відповідей на це питання не є передбачуваним. Так, найбільше противників у такої ініціативи на Півночі: 42,9%, серед яких 33,8% – категорично проти. Власне, це єдиний регіон де кількість противників відновлення транспортного сполучення перевищує кількість прибічників. У Центрі прибічники мають над противниками найменшу перевагу – відповідно 35,7% та 28,4%. Для решти регіонів цей розрив є більшим, ніж в два рази. Так, підтримує відновлення транспортного сполучення з Кримом: 49,8% респондентів на Заході, 56,1% у Києві, 56,5% на Півдні та 61,6% на Сході. Цікаво відзначити, що дуже схожими і за показниками, і за трендами є регіональні розподіли на питання про відновлення транспортного сполучення з непідконтрольними районами Донбасу (таблиця 22.1) та про відновлення авіасполучення з Росією (таблиця 34). Питання, чому серед жителів Півночі України істотно більше противників поновлення будь-яких транспортних

сполучень, ніж у решті регіонів, потребує ретельнішого дослідження та інтерпретації.

Таблиця 5. Відновлення залізничного та автобусного сполучення 'Україна-Крим'

Цілком не схвалюю	12.3%
Частково не схвалюю	9.5%
І так, і ні	18.5%
Частково схвалюю	20.6%
Цілком схвалюю	25.4%
Важко сказати\Відмова	13.7%

Таблиця 5.1. Відновлення залізничного та автобусного сполучення 'Україна-Крим'

	Україна	Київ	Північ	Захід	Центр	Південь	Схід
Цілком не схвалюю	12.3%	7.0%	33.8%	14.6%	10.9%	5.3%	.8%
Частково не схвалюю	9.5%	7.3%	9.1%	6.3%	17.5%	6.9%	4.8%
І так, і ні	18.5%	21.7%	14.1%	14.1%	26.1%	14.4%	19.5%
Частково схвалюю	20.6%	26.6%	13.2%	27.0%	19.1%	21.4%	15.2%
Цілком схвалюю	25.4%	29.5%	11.3%	22.8%	16.6%	35.1%	46.4%
Важко сказати\Відмова	13.7%	8.0%	18.5%	15.2%	9.8%	16.9%	13.3%
Всього	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Ініціативи зі спрощення доступу мешканців Криму до отримання адміністративних послуг та до медичних послуг підтримує відповідно 46,3% та 45,7%, а кількість противників – в два рази нижче (21% та 23,5% відповідно). Отже, з усіх ініціатив про які ми запитували, найбільш підтримуваною було саме спрощення доступу мешканців Криму до адміністративних послуг, зокрема оформлення документів.

Таблиця 6. Спрощення доступу мешканців Криму до отримання адміністративних послуг (ID-паспорт, закордонний паспорт тощо)

Цілком не схвалюю	10.4%
Частково не схвалюю	10.6%
І так, і ні	17.4%
Частково схвалюю	25.5%
Цілком схвалюю	20.8%
Важко сказати\Відмова	15.3%

Таблиця 7. Спрощення доступу до медичних послуг для мешканців Криму

Цілком не схвалюю	11.6%
Частково не схвалюю	10.9%
І так, і ні	18.5%
Частково схвалюю	26.2%
Цілком схвалюю	19.5%
Важко сказати\Відмова	13.3%

Таблиця 8. Безкоштовний відпочинок дітей з Криму в дитячих таборах України

Цілком не схвалюю	15.9%
Частково не схвалюю	11.8%
І так, і ні	16.0%
Частково схвалюю	21.1%
Цілком схвалюю	21.1%
Важко сказати\Відмова	14.1%

У січні-березні 2020 року було актуалізоване в медійному та політичному дискурсах питання відновлення водопостачання до Криму. Ми попросили респондентів не тільки відповісти на питання, як вони ставляться до такого кроку загалом, але й до окремих сценаріїв такого відновлення зокрема. Отже, загалом українці виступають проти: 36,4%, тоді як 33,1% підтримують таку ідею. Різниця є маленькою, проте слід зважити на те, що 28,5% виступає категорично проти відновлення, а майже третина – або не визначились, або вибрали альтернативу «і так, і ні». Цікаво, що далі, відповідаючи на питання про ставлення до різних варіантів відновлення водопостачання, відповіді респондентів були ще більш категоричними. Так, 38% взагалі не підтримує водопостачання до повернення контролю над Кримом Україні. По 16% готові або продавати воду, або «розміняти» відновлення водопостачання на реальні кроки з врегулювання воєнної ситуації на Донбасі. Тільки 13% вважають, що слід відновити постачання води без додаткових умов.

Таблиця 9. Відновлення водопостачання до Криму

Цілком не схвалюю	28.5%
Частково не схвалюю	7.9%
І так, і ні	14.2%
Частково схвалюю	14.1%
Цілком схвалюю	19.0%
Важко сказати\Відмова	16.1%

Таблиця 10 (19). Як ви ставитеся до відновлення водопостачання в Крим?

Відновити без додаткових умов.	13.1%
Необхідно продавати воду в Крим з метою економічної вигоди.	16.2%
Необхідно відновити водопостачання в Крим в обмін на реальні кроки з врегулювання воєнної ситуації на Донбасі.	16.9%
Не підтримую відновлення водопостачання за жодних умов до відновлення української влади в Криму.	38.0%
Інше	0.1%
Важко сказати\Відмова	16.0%

Аналіз регіональних розподілів відповідей на це питання показує, що очікувано найбільше прихильників відновлення без додаткових умов на Півдні (29%) та Сході (25%). Проте навіть там по 20% відсотків респондентів категорично проти відновлення взагалі до повернення української влади до Криму. Також цікаво, що в Центральному регіоні ідея про відновлення водопостачання в обмін на реальні кроки щодо врегулювання на Донбасі є значно популярнішою (майже в два рази), ніж у всіх інших, що є достатньо неочікуваним та неочевидним результатом.

Таблиця 10.1. (19). Як ви ставитеся до відновлення водопостачання в Крим?

	Україна	Київ	Північ	Захід	Центр	Південь	Схід
Відновити без додаткових умов.	13.1%	3.9%	13.7%	4.4%	6.8%	29.0%	25.4%
Необхідно продавати воду в Крим з метою економічної вигоди.	16.2%	18.4%	9.1%	14.3%	20.4%	20.0%	12.6%
Необхідно відновити водопостачання в Крим в обмін на реальні кроки з врегулювання воєнної ситуації на Донбасі.	16.9%	15.3%	7.0%	14.6%	27.1%	13.9%	15.7%
Не підтримую відновлення водопостачання за жодних умов до відновлення української влади в Криму.	38.0%	42.1%	51.4%	55.6%	34.6%	19.4%	20.4%
Інше	0.1%	0.0%	0.0%	0.0%	0.4%	0.0%	0.0%
Важко сказати\Відмова	16.0%	20.4%	18.6%	11.7%	11.2%	17.7%	25.9%
Всього	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Переважно українці виступають проти того, щоб Україна розробляла та враховувала військовий сценарій повернення Криму: 44,8%, з яких 38,3% категорично проти, і тільки п'ята частина – за (23,2%).

Таблиця 11 (10). Чи ви згодні з твердженням, що Україна має розробляти і враховувати військовий сценарій повернення Криму? (зворотний порядок альтернатив)

Цілком згодний	13.4%
Частково згодний	9.8%
І так, і ні	15.3%
Частково не згодний	6.5%
Цілком не згодний	38.3%
Важко сказати\Відмова	16.6%

Цікавим є регіональний розподіл відповідей на це питання, який попри очікування не показує типових трендів. Серед жителів Києва майже 40% не визначились, а кількість тих, то підтримує фактично така сама, як і кількість противників розробки військового сценарію. Єдиним регіоном, де більшість вбачають такі кроки доцільними є Захід (38,7%), хоч і там чверть респондентів – проти (27%). Найбільша кількість противників розробки та розгляду військового сценарію – на Півдні України (71,4%, з яких 63,5% – категорично проти, і тільки 7% вбачають такі кроки доцільними). Фактично, регіон проживання є безперечно фактором ставлення та думок респондентів щодо цього питання, проте зв'язки та тренди є набагато складнішими, ніж прості поділи навпіл чи на три частини або щось, та вимагають глибшого аналізу.

Таблиця 11.1. (10). Чи ви згодні з твердженням, що Україна має розробляти і враховувати військовий сценарій повернення Криму?

	Україна	Київ	Північ	Захід	Центр	Південь	Схід
Цілком згодний	13.4%	17.7%	20.4%	26.8%	8.8%	3.6%	1.3%
Частково згодний	9.8%	4.6%	14.2%	11.9%	11.3%	3.5%	10.0%
І так, і ні	15.3%	13.5%	7.6%	17.2%	20.5%	11.5%	15.7%
Частково не згодний	6.5%	7.9%	4.5%	4.7%	9.0%	7.9%	4.2%
Цілком не згодний	38.3%	19.1%	44.5%	22.3%	37.1%	63.5%	42.9%
Важко сказати\Відмова	16.6%	37.0%	8.8%	17.1%	13.3%	10.1%	25.9%
Всього	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Нарешті, ми запитали, яким має бути статус Криму після відновлення української влади. Найбільшу популярність мали варіанти «Автономна область, як до окупації» – 37% та звичайна область без особливого статусу – 27,5%.

Таблиця 12 (21). Яким має бути статус Криму після відновлення української влади на півострові?

Звичайна область без особливого статусу	27.5%
Автономна республіка (як до окупації)	37.0%
Кримськотатарська автономія	14.6%
Інше	0.3%
Важко сказати\Відмова	20.6%

Наступна група питань стосувалась оцінки кроків держави та можливих сценаріїв розвитку подій щодо непідконтрольних територій Донбасу. У лютому-березні 2020 року широкого резонансу отримала ініціатива Сергія Сивоха про запуск Національної платформи примирення і єдності, тож ми запитали респондентів про ставлення до неї. Більше третини респондентів (36,3%) не змогли відповісти на це питання, а ще 15,8% – на питання про схвалення вибрали альтернативу «і так, і ні». Разом це складає майже рівно половину всіх респондентів (52,1%). Серед тих, хто все ж таки визначився з відповіддю, думки розділилися майже порівну з невеликою перевагою прихильників ініціативи (26,2% схвалюють, а 21,7 – проти).

Набагато менше схвалення отримала ідея про виплати мешканцям Донбасу (зокрема внутрішньо-переміщеним особам (ВПО)) компенсацій за зруйноване житло з українського бюджету. 36,7% негативно ставляться до такого кроку, тоді як підтримують – 22,9%. Проте і тут приблизно значна частина респондентів або не змогла відповісти на питання (21,9%), або вибрала альтернативу «і так, і ні» (18,5%). Звичайно, такий високий відсоток невизначених ускладнює аналіз та інтерпретацію результатів, свідчить про потребу чіткішої державної політики.

Таблиця 13 (32). Запуск Національної платформи примирення і єдності, ініційований Сергієм Сивохою

Цілком не схвалюю	11.9%
Частково не схвалюю	9.8%
І так, і ні	15.8%
Частково схвалюю	14.3%
Цілком схвалюю	11.9%
Важко сказати\Відмова	36.3%

Таблиця 14 (33). Виплата мешканцям Донбасу (зокрема внутрішньо-переміщеним особам (ВПО)) компенсацій за зруйноване житло з українського бюджету.

Цілком не схвалюю	21.6%
Частково не схвалюю	15.1%
І так, і ні	18.5%
Частково схвалюю	11.2%
Цілком схвалюю	11.7%
Важко сказати\Відмова	21.9%

Актуальним є й питання проведення місцевих виборів, як з огляду на внутрішньополітичне життя, так і враховуючи Нормандський формат та Мінські домовленості. Загалом прихильників проведення таких місцевих виборів на всій території Донбасу, які б гарантували участь у них внутрішньо-переміщеним особам (ВПО), є більше, ніж тих, хто проти. Тобто, 33,8% схвалюють такі вибори, а 27,4% – ні. Хоча знову, є дуже високою частина тих, хто або не відповів, або не визначився зі своїм ставленням до цього питання (загалом 38%).

Таблиця 15 (34). Проведення таких місцевих виборів на всій території Донбасу, які б гарантували участь у них внутрішньо-переміщеним особам (ВПО).

Цілком не схвалюю	16.9%
Частково не схвалюю	10.5%
І так, і ні	18.1%
Частково схвалюю	18.3%
Цілком схвалюю	15.5%
Важко сказати\Відмова	20.8%

Ми запитували і про іншу ініціативу, яка широко обговорювалась в рамках зустрічей Нормандської четвірки та МКГ, а саме спільне патрулювання україно-російського кордону представниками України та так званих 'ДНР' \ 'ЛНР'. Більшість респондентів – 38,5%, не схвалюють такий крок. Хоча і тут багато тих, хто не відповів або вибрав «серединну» альтернативу (сумарно – 36,1%). Цілком можливо, що такі високі показники невизначеності та невідповідей свідчать не тільки про недостатню артикульованість питання, але й про небажання респондентів відповідати на питання певним чином через імпліцитне бажання дати «правильну» (соціально-очікувану) відповідь та неможливість це зробити з тих, чи інших причин.

Таблиця 16 (35). Спільне патрулювання українсько-російського кордону представниками України та так званих 'ДНР' \ 'ЛНР'.

Цілком не схвалюю	28.7%
Частково не схвалюю	9.8%
І так, і ні	16.0%
Частково схвалюю	15.3%
Цілком схвалюю	10.2%
Важко сказати\Відмова	20.1%

На питання про ставлення до введення миротворчої місії ООН по всій тимчасово окупованій території більше половини респондентів – 57,5%, відповіли позитивно. Тих хто не схвалює це – тільки 7,3%, хоч і тут третина респондентів не дала чіткої відповіді. До миротворчої місії НАТО ставлення теж схвальне, але меншою мірою: 39% схвалюють, а 13,5% – проти (і та сама третина не відповіла або не визначилась).

Таблиця 17 (36). Введення миротворчої місії ООН по всій тимчасово окупованій території.

Цілком не схвалюю	2.8%
Частково не схвалюю	4.5%
І так, і ні	18.4%
Частково схвалюю	21.3%
Цілком схвалюю	36.2%
Важко сказати\Відмова	16.8%

Таблиця 18 (37). Введення миротворчих сил НАТО по всій тимчасово окупованій території.

Цілком не схвалюю	9.1%
Частково не схвалюю	4.4%
І так, і ні	18.4%
Частково схвалюю	18.2%
Цілком схвалюю	30.8%
Важко сказати\Відмова	19.1%

Регіональний розподіл відповідей на питання про введення миротворчих сил НАТО по всій тимчасово окупованій території показує наявність значущої різниці між регіонами. Цікаво, що такої різниці між регіонами немає, якщо аналізувати відповіді на питання щодо введення миротворчої місії ООН. У всіх регіонах України кількість прибічників введення миротворчих сил НАТО на всі тимчасово окуповані території переважає над кількістю противників, крім Півдня – де «голоси» фактично розділились порівну – 29% та 29,5% відповідно, а майже 40% не дали чіткої відповіді. На Сході перевага є незначною (схвалюють – 27,6%, проти – 24,1%), проте майже половина респондентів або не визначилась зі ставленням, або відмовилась відповідати (48,3%). Так само багато тих, хто не відповів, або відповів «і так, і ні» у Центрі (44,1%), хоча тут схвалюють цю ініціативу майже половина – 48,9%, а проти – 7%. У решті регіонів більше половини респондентів схвалюють введення миротворчої місії НАТО – найбільша підтримка на Півночі (65,7%, проти – 3,7%), далі йде Захід

(64,1%, проти – 7,3%) та Київ (54,2%, проти – 18,5%). Знов таки, потребує ретельнішого дослідження велике число невідповідей або середніх оцінок.

Таблиця 18.1. (37). Введення миротворчих сил НАТО по всій тимчасово окупованій території.

	Україна	Київ	Північ	Захід	Центр	Південь	Схід
Цілком не схвалюю	9.1%	8.6%	1.7%	5.9%	3.0%	20.9%	19.7%
Частково не схвалюю	4.4%	9.9%	2.0%	1.4%	4.0%	8.6%	4.4%
І так, і ні	18.4%	10.4%	14.5%	9.5%	26.5%	19.8%	25.5%
Частково схвалюю	18.2%	16.8%	8.3%	23.0%	25.3%	16.5%	9.3%
Цілком схвалюю	30.8%	37.4%	57.4%	41.1%	23.6%	12.5%	18.3%
Важко сказати\Відмова	19.1%	16.8%	16.2%	19.1%	17.6%	21.8%	22.8%
Всього	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Відповідаючи на питання про можливе відновлення виплати пенсій мешканцям непідконтрольних районів Донбасу вже зараз, більшість респондентів вибрала відповіді, що це або не можливо зробити зараз (24,9%), або що їх взагалі не слід виплачувати (23,6%).

Таблиця 19 (38). Чи вважаєте ви можливим відновлення виплати пенсій мешканцям непідконтрольних районів Донбасу вже зараз?

Так, це цілком можливо.	12.4%
Так, але потребує додаткових заходів.	18.9%
Ні, зараз це неможливо зробити.	24.9%
Ні, взагалі не треба виплачувати.	23.6%
Важко сказати\Відмова	20.2%

Як і у подібному питанні щодо Криму, найбільше респондентів цікавлять проблеми військові (воєнні) та політичні питання щодо Донбасу. Так, на першому місці зі значною перевагою – військова присутність Росії на непідконтрольному Донбасі (43,9%), далі йдуть перебіг ООС / АТО (27,4%) та політична ситуація на тимчасово окупованій території Донбасу (22,4%). Замикають п'ятірку економічна ситуація та порушення прав людини на непідконтрольному Донбасі (20% та 8,2% відповідно). Загалом, такий розподіл є цілком очікуваним. Цікаво, що тільки менше відсотку сказали, що їх не цікавить жодне з цих питань.

Таблиця 20 (40). Які питання, пов'язані з окупацією Донбасу, вас цікавлять найбільше? (Вибрати три альтернативи або менше)

Військова присутність Росії на непідконтрольному Донбасі	43.9%
Перебіг Операції об'єднаних сил (раніше - АТО)	27.4%
Політична ситуація на непідконтрольному Донбасі	22.4%
Економічна ситуація на непідконтрольному Донбасі	20.0%
Порушення прав людини на непідконтрольному Донбасі	18.2%
Інтеграція так званих 'ДНР' \ 'ЛНР' в Росію (видача паспортів, рубльова зона тощо)	9.5%
Екологічна ситуація на непідконтрольному Донбасі	8.7%
Інше	0.6%
Важко сказати\Відмова	22.0%
Не цікавить жодне питання	0.6%

Вдвічі більше прихильників має ініціатива про спрощення доступу мешканців непідконтрольних районів Донбасу до адміністративних послуг: її схвалюють 45,5%, а проти виступає – 20,9%. Розрив є ще більшим, коли мова йде про збільшенні кількості контрольно-пропускних пунктів на лінії розмежування та про доступ до медичних послуг. Так, збільшення кількості КПП підтримує більше половини респондентів – 50,2%, тоді як проти – одна п'ята, 21,2%. Схвалюють спрощення доступу до медичних послуг – 48,3%, а 19,4% проти такого кроку.

Таблиця 23 (43). Спрощення доступу мешканців непідконтрольних районів Донбасу до отримання адміністративних послуг (ID-паспорт, закордонний паспорт тощо)

Цілком не схвалюю	8.6%
Частково не схвалюю	12.3%
І так, і ні	22.0%
Частково схвалюю	24.6%
Цілком схвалюю	20.9%
Важко сказати\Відмова	11.6%

Таблиця 24 (44). Збільшення кількості контрольно-пропускних пунктів на лінії розмежування

Цілком не схвалюю	10.8%
Частково не схвалюю	10.4%
І так, і ні	15.3%
Частково схвалюю	26.9%
Цілком схвалюю	23.3%
Важко сказати\Відмова	13.3%

Таблиця 25 (45). Спрощення доступу до медичних послуг для мешканців непідконтрольних районів Донбасу

Цілком не схвалюю	7.7%
Частково не схвалюю	11.7%
І так, і ні	22.6%
Частково схвалюю	26.5%
Цілком схвалюю	21.8%
Важко сказати\Відмова	9.8%

Має підтримку і ідея про безкоштовний відпочинок дітей з непідконтрольного Донбасу в дитячих таборах України: кількість прихильників більше ніж вдвічі переважає кількість противників (49,4% та 20,5 відповідно).

Таблиця 26 (46). Безкоштовний відпочинок дітей з непідконтрольних районів Донбасу в дитячих таборах України

Цілком не схвалюю	9.6%
Частково не схвалюю	10.9%
І так, і ні	19.9%
Частково схвалюю	23.9%
Цілком схвалюю	25.5%
Важко сказати\Відмова	10.3%

Нарешті остання група питань стосувалась окремих аспектів відносин з Росією. Так, ми з'ясували, що більше половини респондентів підтримують заборону чиновникам та політикам їздити до Росії в приватних справах – 52,4%, проти цього лише 20,6%. Менш рішуче, хоч і більшістю, населення налаштоване щодо застосування санкцій проти українських артистів, які виступають в РФ. Підтримують такий крок 41,3%, а проти виступає 30,6.

Таблиця 27 (11). Українським чиновникам та політикам необхідно заборонити їздити до Росії в приватних справах.

Цілком не схвалюю	12.7%
Частково не схвалюю	7.9%
І так, і ні	13.2%
Частково схвалюю	14.9%
Цілком схвалюю	37.5%
Важко сказати\Відмова	13.8%

Таблиця 28 (12). Україна має застосовувати санкції проти українських артистів, які виступають в РФ.

Цілком не схвалюю	18.9%
Частково не схвалюю	11.7%
І так, і ні	15.6%
Частково схвалюю	14.2%
Цілком схвалюю	27.1%
Важко сказати\Відмова	12.5%

Проте ініціатива запровадити додатковий податок для тих українців, які працюють в Росії підтримки у респондентів не знайшла – проти неї висловилися 45,9 відсотки, що значно перевищує кількість прихильників – 28,5%. Фактично ми бачимо, що українці більше підтримують обмеження для чиновників та артистів, проте не хочуть впровадження подібних санкцій стосовно самих себе.

Таблиця 29 (13). Українців, які працюють в Росії, потрібно обкласти додатковим податком.

Цілком не схвалюю	31.3%
Частково не схвалюю	14.6%
І так, і ні	11.4%
Частково схвалюю	12.0%
Цілком схвалюю	16.5%
Важко сказати\Відмова	14.2%

Два з наших питань стосувались дипломатичних відносин з Росією. Так, більшість респондентів проти того, щоб розірвати їх (37,7 не схвалить такий крок, тоді як підтримає – 29,6%). Ще майже третина не змогла дати на це питання чіткої відповіді. Питання ж про обмін послами взагалі виявилось не вдалим – більше половини респондентів (53,9%) не змогли відповісти на нього взагалі, або дали відповідь «і так, і ні». І хоча 28,6% підтримує таку ініціативу по обміну послами, проте фактично ми не можемо змістовно аналізувати відповіді на це питання. Можливо, його формулювання виявилось занадто складним та багатоскладовим, що унеможливило чіткі відповіді.

Таблиця 30 (14). Дипломатичні відносини з Росією треба розірвати

Цілковим не схвалюю	20.3%
Частково не схвалюю	17.4%
І так, і ні	13.9%
Частково схвалюю	12.2%
Цілковим схвалюю	17.4%
Важко сказати\Відмова	18.6%

Таблиця 31 (15). Україні слід ініціювати обмін послами з Росією, коли Росія повертає свого посла в Київ і приймає посла України в Москві

Цілковим не схвалюю	9.8%
Частково не схвалюю	7.7%
І так, і ні	22.8%
Частково схвалюю	14.1%
Цілковим схвалюю	14.5%
Важко сказати\Відмова	31.1%

Цілковим впевнено, натомість, респонденти відповідали на питання про запровадження заборони громадянам Росії та/чи російським компаніям володіти підприємствами в Україні. Підтримують такий крок 55,7% українців, тоді як проти виступає тільки 15,7%, що більш ніж втричі менше. З меншим розривом, але все одно підтримують респонденти й введення візового режиму з Росією. За таку ініціативу висловилося 44,9%, тоді як проти – 29,9%, що на третину менше. Дещо очікуваним є аналіз регіонального розподілу відповідей на це питання. Так, найбільша кількість прихильників введення візового режиму проживає на Заході (67,9% проти 20,4%) та Півночі (63,5% проти 16,9%). На Півдні та Сході переважають противники такого кроку. Більше половини жителів Півдня проти введення візового режиму: 55,2%, за – тільки 16,9%. На Сході різниця менша – 45,7% проти, а 18,1% - підтримує. Водночас саме на Сході та в Києві маємо найбільше відмов або невизначених відповідей – відповідно 36,1% та 39,6% загалом.

Таблиця 32 (16). Потрібно заборонити громадянам Росії\російським компаніям володіти підприємствами в Україні

Цілковим не схвалюю	9.1%
Частково не схвалюю	6.6%
І так, і ні	12.3%
Частково схвалюю	15.0%
Цілковим схвалюю	40.7%
Важко сказати\Відмова	16.3%

Таблиця 33 (17). Україні треба ввести візовий режим з Росією

Цілковим не схвалюю	19.8%
Частково не схвалюю	10.1%
І так, і ні	11.5%
Частково схвалюю	16.9%
Цілковим схвалюю	28.0%
Важко сказати\Відмова	13.7%

Таблиця 33.1. (17). Україні треба ввести візовий режим з Росією

	Україна	Київ	Північ	Захід	Центр	Південь	Схід
Цілком не схвалюю	19.8%	8.9%	14.9%	13.9%	9.0%	38.1%	39.2%
Частково не схвалюю	10.1%	11.0%	2.0%	6.5%	15.0%	17.1%	6.5%
І так, і ні	11.5%	16.6%	6.9%	5.0%	15.7%	12.9%	15.2%
Частково схвалюю	16.9%	16.1%	8.5%	25.4%	22.8%	10.7%	6.8%
Цілком схвалюю	28.0%	24.4%	55.0%	42.5%	24.3%	6.2%	11.3%
Важко сказати\Відмова	13.7%	23.0%	12.7%	6.8%	13.1%	15.1%	20.9%
Всього	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Відновлення прямого авіаційного сполучення між Україною та Росією також схвалюється респондентами (35,6%), хоч і з невеликим розривом – проти виступає 29,4%.

Таблиця 34 (18). Потрібно відновити пряме авіаційне сполучення між Україною та Росією

Цілком не схвалюю	21.2%
Частково не схвалюю	8.2%
І так, і ні	17.1%
Частково схвалюю	18.6%
Цілком схвалюю	17.0%
Важко сказати\Відмова	17.9%

Також ми запитали у респондентів, як вони ставляться до поширеного штампу, що Україні не варто вступати до НАТО, бо це сприймається Росією як загроза. Більше половини респондентів, 51,8%, не підтримує таку тезу (проти – 21,4%). Також, більшість українців вважає, що Україна має максимально відмежуватись від Росії: такий крок схвалює 44,4%, а проти виступає 26,8%. Такий результат перевертується зі ставленням до тези, що «Україні варто докласти всіх зусиль для відновлення добросусідських відносин з Росією». Негативно до цього ставиться 42,1%, а підтримує – 25,2%.

Таблиця 35 (27). Україні не варто вступати до НАТО, оскільки це сприймається Росією як загроза.

Цілком не схвалюю	36.8%
Частково не схвалюю	15.0%
І так, і ні	10.9%
Частково схвалюю	8.8%
Цілком схвалюю	12.6%
Важко сказати\Відмова	15.9%

Таблиця 36 (28). Україна має максимально відмежуватися від Росії.

Цілком не схвалюю	13.9%
Частково не схвалюю	12.9%
І так, і ні	16.4%
Частково схвалюю	15.6%
Цілком схвалюю	28.8%
Важко сказати\Відмова	12.5%

Таблиця 37 (29). Україна має докласти всіх зусиль для відновлення добросусідських відносин з Росією

Цілком не схвалюю	25.5%
Частково не схвалюю	16.6%
І так, і ні	20.0%
Частково схвалюю	10.8%
Цілком схвалюю	14.4%
Важко сказати\Відмова	12.8%

Переважна більшість респондентів – 60,2% вважає, що допоки Росія не поверне Україні Крим і не виведе війська з Донбасу, добросусідські відносини з Росією неможливі. Не згодні з цим тільки 13%. Водночас, у питанні офіційного оголошення війни українці набагато менш радикально налаштовані. Підтримали б такий крок тільки 9,4%, тоді як проти висловились більше половини – 55,6%, з яких 41,9% категорично.

Таблиця 38 (30). Допоки Росія не поверне Україні Крим і не виведе війська з Донбасу, добросусідські відносини з Росією неможливі.

Цілком не схвалюю	6.5%
Частково не схвалюю	6.5%
І так, і ні	13.2%
Частково схвалюю	14.7%
Цілком схвалюю	45.5%
Важко сказати\Відмова	13.7%

Таблиця 39 (31). Україна має офіційно оголосити Росії війну.

Цілком не схвалюю	41.9%
Частково не схвалюю	13.7%
І так, і ні	14.6%
Частково схвалюю	4.6%
Цілком схвалюю	4.8%
Важко сказати\Відмова	20.5%

Наостанок ми запитали про те, які економічні зв'язки чи відносини є найважливішими для розвитку української економіки. Більше третини респондентів відповіли, що це розвиток внутрішнього ринку України (36,2%), ще чверть – що це тісні економічні зв'язки з ЄС (25,9%), проте слід зазначити що ще 10,9% відсотків вибрали варіант про утворення економічного (митного) союзу з ЄС, тож фактично варто говорити, що розвиток внутрішнього ринку та тісна співпраця, якщо навіть не інтеграція, з ЄС набрали приблизно порівну «голосів». Окремо варто навести й регіональний розподіл відповідей на це питання. Цікаво, що альтернатива про розвиток внутрішнього ринку була найпопулярнішою у всіх регіонах, крім Києва та Заходу, де посіла друге місце після співпраці з ЄС. На Півночі та в Центрі тісна співпраця з ЄС була на другій позиції. На Півдні на другій сходинці опинилась альтернатива «Активні економічні зв'язки і з Росією, і з ЄС». Цікаво, що на Сході всі альтернативи, крім

